SG

RECUEIL
DE LETTRES
ET DISCOURS
ADRESSÉS
A DIVERS
PERSONNAGES
(XV-XVI.E S.)

LETTRE
DE CHRISTOPHE
COLOMB
DE INSULIS NUPER
INVENTIS

La pièce 3 de ce recueil est la seconde édition de la traduction latine de la Lettre de Colomb relatant la découverte du nouveau monde.

Elle a été imprimée par Stephanus Planck, à Rome en 1493, lequel a également imprimé la 1re édit. — mais en omettant au titre le nom de la reine Isabelle.

Dans celle-ci, Planck corrige cette omission, ainsi que le nom du trésorier des Rois Catholiques.

C'est le no 4 de ma Bibliot. Americ. Vetustissima.

Henry Harrisse

3 juin 1892

les fiches portent pièces 1 à 6

puis pièces 1 à 30.

P. 1	– Daté de 1522	Ces six premières pièces forment les ffs. 1 à 27 du vol. et sont toutes du XVIe s.
2.	– id –	
3.	circa 1522	
4	––	
5 }	––	
6 }	Daté de 1522	

Pièces incunables : n° 1 (6) Daunou 463 – Pellechet 4090

2 (7)	–	416	–	3230
3 (8)	–	omis	–	omis
(cf. 2 autres ex. D. 480 OE XV. 351 p. 12).			–	5060 et un 4e ex.
4 (9)	Daunou	718	–	3862
5 (10)	–	465		
6 (11)	–	675		
7 (12)	–	omis	Pellechet	omis
(cf. OE XV. 351 p. 27		667	–	1686)
8 (13)	Daunou	710		
9 (14)	–	omis	–	omis
(cf. OE XV. 351 p. 22		671	–	5019)
9* (15)	–	omis	–	
(cf. OE XV. 351 p. 23		669		
9** (16)	–	omis		
(cf OE XV. 351 p. 28		673		
10 (17)	–	653		
11 (18)	–	665		
12-13 (19)	–	674	Pellechet	2048
14 (20)	–	omis		
(cf OE XV. 351 p. 29		712		
15 (21)	–	461	Pellechet	4816
16 (22)	–	588	–	4433
17 (23)	–	590	–	2836
18 (24)	–	omis mais sous le n° 832 Daunou cite l'ex. [351] qui n'existe pas ds. cet autre recueil : c'est sans doute une erre		
19 (25)	–	534		
20 (26)	–	792		
21 (27)	–	419 coté à tort [351] ?		

T.S.V.P.

22 (28). Daunou 717.
23 (29) – 287.
24 (30) – 313
25 (31) – 314
26 (32) – 466
27 (33) – 451

---

28 (34) Pièce datée de 1523
29 (35) – 1524
30 (36) – 1521.

n.° 4(9) Lettre de Christophe Colomb

❡Oratio Antonij Geraldini ꝓthonotarij apl'ici poeteq; laure ati: ac regij Oratoris: in obsequio canonice exhibito ꝑ illustrē comitē Tēdille: per ꝓthonotariū Metimnēsem: ⁊ ꝑ ipsū ꝓthonotariū Geraldinū noīe serenissimoꝝ Ferdinādi regis: ⁊ Helisabet regine hispanie: Innocētio. viij. ei⁹ noīs Ponti. maxio.

QUod olim Romane reipublice relique orbis natiões prestitere obsequiū: id nūc longe iustius ac sanctius a ceteris xp̄ianis p̄ncipibus xp̄i reparatoris nr̄i vicario p̄stari: illudq; potius huius qua potimur felicitatis p̄ludiū extitisse. Hispaniā aūt eiusq; principes cū priscis seculis vtriq; imperio: tū vero imprimis etate nr̄a huic apl'ico throno nō minus decoris atq; emolumēti q̄ꝫ alias quascūq; ꝓuīcias attulisse: asserer̄ haud longa oīone intēdimus p̄r sanctissime Innocēti summe atq; octaue eius noīs pontifex. ❡Uerū ad hec agēda nō parum offendor officij desuetudine: qui poemata recētius q̄ꝫ orōnes scribere cōsueuerim: pturbor materie magnitudine: q̄ ⁊ facundissimū oratoīē ⁊ peritissimū quēpiā theologū simul expeteret. Obstupeo sanctitatis tue huiusq; sacri senatus maiestate ac sapiētia: quib⁹ nihil maius esse nouimus inter mortales. Confundor demū atq; pre metu cōsternor aucte eoꝝ: qui tot seculis in tot pōtificū successionib⁹ hoc eodē in loco verba fecerūt. Qui licz eloquētissimi essent: nec parū attēte a suis potētatibus ad tantū munus delecti trepidarūt: Tn̄ pleriq; cū in tantā patrū amplitudinē dicturi accessissent: nec lingua tm̄ ⁊ ars: verū ⁊ ratio et mens oīs eos interdū subito defecerūt. Quo in discrimine cōstitutus vnicū mihi presidiū reliquū esse video: diuinā opem ⁊ tuā qui dei vices in terris geris clementiā implorare Ac ne ad salutis viā lente cucurrisse videar flexis genibus illius inuoco numen ⁊ auxiliū: qui e celo in terras ad hoīum salutē delapsus salutis nomē pariter officiū gerit: illiūq; religiosissime p̄cor: nō vt Demosthenis Ciceronisue: qui suis tp̄ibus satisfecerūt: sed vt Pauli et Exaieq; eloquiū mihi suppetat: quoꝝ alteri ad di-

uinū fatū depromendū labia calculo mūdauit ignito· Alteruꝫ
xo ex lupo pastorē: ex xp̄ianoꝝ psecutore doctorē gentiū et vas
electōis effecit. Tuā vero clemētiā suppliciter oro: vt ipsi⁹ quē
refert vestigia imitata paruulū nō contēnat· Sed q̄to alti⁹ ei⁹
est fastigiū tāto hūanius ad hūiles respiciat: ꝛ qđ exilitati mee
detrahendū videbit̄ ascribat fidei: q̄ maluit cū periculo parere
q̄ꝫ regio: qđ nefas est: imperio renitēs ingrati atqꝫ impij nomē
subire· Ego enī licet natione sim Italus: tn̄ hispanus sum edu
catione: quippe qui a tener⁹ annis in hispania: hispanorūqꝫ re/
gnū obsequio versat⁹· Ad hoc aūt muneris nō iccirco delectus
qꝛ in hispania vel veterū vel nouoꝝ oratoꝝ copia desit· Sꝫ qm̄
velut qui multis imperant diuersaꝝ gentiū ingenia fouere cō/
sueuerūt: virtutisqꝫ potius q̄ꝫ ortus rōem hr̄e: vt oīm nationū
imperio dignissimi videant̄· Qm̄ igit̄ eo quo ꝓposui ordine ꝓ
cedendū mihi est: ꝛ vna in tota oīone dicendi series ꝑpetuo re
tinēda: nō arbitror pr̄ sanctissime illud ad ꝓbandū difficile es/
se: qđ in ipso sermonis mei initio p̄notaui: vniuersos xp̄ianorū
principes iustius sanctiusqꝫ huic tuo culmini obsequi q̄ꝫ sena/
tui ac po· Ro· cetere ꝓuincie ac gentes ꝯsueuerūt· Si enī tantū
valuit apud eos equabilis vite fama: ꝛ nitidissimū iusticie no/
men quo iura apud oēs partiri equa lance existimabant̄: vt se
ad eoꝝ ditionē plereqꝫ vltro transferrēt: illā nō imperiū sed tu/
tissimū humani generis patrociniū: cōmuneqꝫ hoīm perfuguꝫ
existimātes: lōge magis apud easdē valere debet: non cōitatis
tm̄ fama sed iusticia ipsa· Nec iusticia solū sꝫ vera religio ac pie
tas. nec religio tm̄ ꝛ pietas: verū ipsa beatitudo ꝛ felicissima at
qꝫ eterna hereditas p̄ciosissimi sanguinis dn̄i nr̄i Jesu xp̄i: quo
rū arbitriū dispēsatio atqꝫ ptās est apud ei⁹ vicarios ꝛ successo
res Petri· Pro qua quidē fide ipse idem apl̄oꝝ princeps Petr⁹:
qui ab eo celoꝝ claues ꝛ soluēdi atqꝫ ligādi aīas ptātem accepe
rat: nō dubitauit se crucis patibulo exponere: ꝛ mortē cum vita
mutare: pro qua Johānes bap· Paulus ꝛ infiniti pene alij post
plurima acerbissimaqꝫ tormēta capite truncati fuerūt: p̄cipita/

tus Jacob⁹: ꝛ fullonis vecte percussus. Bartholomeus etiã pe/
coris ritu excoriatus. pro qua Stephanus lapidib⁹ obrui. Lau
rentius se sup craticulã vt piscem assari. Sebastianus sagittis
vndiqꝫ penetrari. Blasius pectinibus cedi. Ignatius ꝛ infiniti
pene alij fustibus: plumbo: vngulis: ferroqꝫ cõteri: leonib⁹ ob/
ijci: ac demũ ignibus cõsumi passi sunt. Pro qua deniqꝫ tã mul
ti preter hos fidẽ hanc xpi ꝓfitentes: virgines: sacerdotes at/
qꝫ pontifices se vltro humanis delicijs atqꝫ affectibus exuerũt
ꝛ in terris preter terreni corpis ritum ac necessitatẽ vixerũt: ex
hoĩbus angeli anteqꝫ morerent̃ effecti. Que profecto si falsa es
set vt quidã gentiliũ sectatores ꝛ ideo voluptarij etiam nũc di
cere audent. Non tales tantosqꝫ habuisset assertores Grecos: Auctores
pariter ꝛ latinos: vt Dionysium Ariopagitã Johannẽ Chriso/
stomũ: Gregoriũ nazãzenũ: Magnũ Basiliũ: Origenẽ: Necnon
Ambrosium Hieronymũ Augustinũ Gregoriũ Leonem Bedaꝫ
aliosqꝫ vtriusqꝫ lingue doctores peritissimos. Si sine p̃mio nũ/
quã hi quos ante dixi apostoli martires ꝛ reliqui eius profes/
sores tam mares qꝫ femine voluptates: honores: diuitias: ꝛ de
mũ eas quibus viuebant animas cõtempsissent. Sed quoniam
plenitudo temporis iam aderat: ꝛ omnis lingua illi: qui ad iu/
stificandos saluandosqꝫ homines venerat: confiteri cogebat̃:
iure optimo deo cessimus: merito hanc religionẽ suscepimus:
celoqꝫ simul ac terra omnibus signis: omnibusqꝫ prodigijs mo
nentibus ac plene iubentibus: illum veneramur ꝛ colimus: qui
dei vices in terris gerit: qui religionis sancte arbiter ac mini/
ster est: qui celum tradita sibi a dei filio potestate: cui vult clau
dit simul ꝛ aperit. Eo feliciores qꝫ antiqui illi Romanoꝝ tribu
tarij ꝛ populares: quod illi pro fama nos pro vera virtute quã
in te consumatissimam ꝛ tanto magistratui parem esse cogno/
uimus: illi pro terrenis: nos pro celestibus premijs laboramus
illi humanis rectoribus: nos dei vicarijs obsecũdamus. Illos
mortalium preconia: nos superorum oracula pertraxerunt.
Qđ autẽ illud Romanorũ huius christiani imperij preludium

fuerit ac plane p̃sagiũ facillime ꝓbari põt: nõ minus veterꝝ tra
ditionibus ⁊ testimonio q̃ ex ipsa rerũ serie atq̧ ordine. Quem
admodũ enĩ ecclesie sponsum hoc est principẽ cõgregationis fi
deliũ Jesum xp̃m dñm ac deũ nostrũ ab oĩbus tũ hebreoꝝ vati
bus: quos ꝓphetas nũcuparũt: tum etiã grecoꝝ gentiliũq̧ scri
ptoribus p̃nunciatũ fuisse cõstat: p̃sertim Sibellaꝝ carminibꝰ:
Apollinis delphici oraculo: ⁊ Mercurij Trimegisti vaticinio.
Ita ⁊ sponse hoc est sacerdotalis monarchie regnũ prefiguratũ
fuit: Jisdẽ fere auctoribus ⁊ ab oĩbus q̃ ab orbis primordio im
peria dñiaue numerant̃: velut Eusebius Pãphilus in libris de
preparatiõe euãgelica latius refert. Que si minus certa et fide
digna putãt: certe in visione illa Danielis: q̃ in statua illa ima/
ginaria per metalloꝝ diuersitatẽ imperioꝝ series designat̃: nul
lus relinquit̃ scrupulus: cũ ⁊ ipse manifeste q̃ vidit retulerit: ⁊
nõ vulgares habeat sue visionis explanatores. Que haud du/
bie ostẽdit ideo p̃cessisse alia imperia: vt hoc sacerdotale regnũ
hanc sanctã ditionẽ: hanc celestẽ ⁊ plane diuinã in terris mo/
narchiã prepararẽt. Que deo vsq̧ adeo grata ⁊ cara fuit: vt re/
gnũ celoꝝ p̃sepe euãgelij oraculo velut Gregoriꝰ interpretatur
sit appellata. Romanũ aũt imperiũ ita huic preuiũ ac proximũ
indicẽ extitisse: queãdmodũ Johãnes baptista saluatoris no/
stri preco ⁊ p̃cursor fuit. Meritoq̧ nec illo maiorẽ quẽpiã inter
natos mulieꝝ: nec Romano imperio quicq̧ sublimius speciosi
usue in toto orbe vnq̧ antea apparuisse: in quo iure optimo fa
cto orbis censu ⁊ ꝓpagata per oẽs oras pace salus hoĩm ⁊ p̃ris
sapiẽtia nasci voluit: vt illi imperio qđ suo p̃luxerat fauere vide
ret̃: vt veniẽti regi regũ ⁊ dño dominantiũ totus orbis pacatꝰ
subq̧ vnius ditionẽ redactus applauderet. Ac demũ vt celestis
regis triũpho terrena p̃tãs que oĩm fuit amplissima pompã p̃
ferret. Possem equidẽ pr̃ sanctissime hoc loco multa priscoꝝ mo
numẽta: que partĩ summoꝝ pontificũ decretis: partim vniuer
se ciuitatis fideliũ cõsensu approbata sunt: quedã trita ⁊ vul/
gata: quedam etiã abstrusa ⁊ recõdita: aut saltem paucissimis

cognita in mediū hic afferre. Uerū enimuero qm̄ vereor ne san
ctitatis tue: huiusq̱ sacri senatus aures melioribꝰ maioribusq̱
xp̄iane reipu. negocijs debitas diutius q̄ꝫ fas est teneā: ꝛ eadeꝫ
fere oīa in fastoꝝ meoꝝ volumine: qđ nup elegiaco versu cōpo
sui: cōmodius latiusq̱ explicata sunt. His omissis ad illud ex/
soluendū venio qđ tertio loco ꝓmiserā: Hispaniā videlꝫ eiusq̱
principes illud semp auxisse atq̱ ornasse imperiū: qđ vel spōte
vel necessitate sequi instituissent. Qđ vt facilius prestē: nec re
rū seriē scindere vnq̄ꝫ cogar altius: mihi quedā de Hispanie si
tu ac fertilitate repetēda sunt. Deinde attingenda gentiliū xp̄i
anoruq̱ tpa. In quoꝝ calce etiā aliquid subdendū erit de emi/
nētissimoꝝ Ferdinādi regis ꝛ Helisabet regīe laudibus: q̄ vsq̱
adeo magne ꝛ excelse sunt: vt cū omni priscoꝝ gloria ꝯferri pos/
se videant̄: ꝛ quoꝝ obliuionē nulla vnq̄ꝫ allatura sit etas.

¶ Est quidē Hispania ꝓuincia vt Geographi tradidere in ex/ hispania
tremo occidente sita: freto Gaditano et Ethesijs a merediano
estu austrinisq̱ tēpestatibus defensa: a furore aūt Boree eiusq̱
vipireneis montibꝰ: ꝛ tota Gallia p̄munita: tritici: vini: olei: oī
umq̱ frugū oīmq̱ metalloꝝ: ac animātiū que hoībus sunt vsui
feracissima: noxia xͦo rarissime gignit. Abundat p̄cipue velocis
simoꝝ acerrimoruq̱ equoꝝ fetura. Cēseturq̱ felicissima viroꝝ
sobole: que nō minus corpoꝝ dexteritate ac robore q̄ꝫ aīoruꝫ in
dustria: ac vi reliquas prouincias aut superat: aut certe equat.
Trecētos totos apud eā annos decertatū est Scipione Grac/
cho Albino Catone Metello Pompeio Cesare alijsq̱ ducibꝰ: a
Numātinis xͦo ꝛ Cātabris ita acriter repugnatū: vt ꝑpriores
victorie fuerint qui victi fuerunt. Recepta fuit tandem per eos
deꝫ duces: ꝛ Cantabri postremo ab Augusto debellati. Postq̄ꝫ
aūt Romanis fascibus libere paruit tāto vsui tātoq̱ ornamēto
illis fuit: vt nunq̄ꝫ illud memorabile bellū sine hispano milite
gesserint: Ita familiariter cū illa vixerūt: vt in nullā prouinciā
plures colonias trāsmiserint: nullibi plura suoꝝ gestoꝝ monu
menta reliquerint. Pompei trophea in Pyrenoꝝ iugo sita sunt

Scipionū monumēta nō longe a Taracone spectant. In Bastetania tauri sunt ex lapide durissimo maximi: tergaqꝫ his lrīs adhuc notati. BELLUM CAESARIS ET PATRIE. Turres Julij: Julij carceres: Julio briga: pax Julia: Julia myrthilis: oīa Julij cesaris opera fuerūt. Cesaraugusta: Emerita augusta: Norba augusta: Astorica augusta: Augusti munere cōdite vl' instaurate fuerūt: atqꝫ oēs eiusdē nomini dedicate Emporie Valētia Cremona Placētia: multeqꝫ alie in Hispaniaꝫ ab Romanis Colonie deducte fuerūt. Ipsa Emerita augusta celeberrimū veteranoꝝ domiciliū. Saguntbus vnicū sed lachrimabile fidei exemplū: ac Taracon nobile peregrinoꝝ ipsiusqꝫ Augusti hospiciū vrbes sunt in Hispania Romanoꝝ titulis ac monumentis plenissime. Nunqꝫ deinde in hispania bellū aut tumultus fuit quin censeret perinde ac si esset in foro populi Romani ꝛ in arce imperij. A qua quidē nō dubitauit vrbs hec rerum dn̄a ꝛ magistra doctrine nō solū bonaꝝ artiū doctores accipere: vt Quintilianū Senecam Lucanū Luciūflorū Pomponiū melā Syliū Italicū Marcialē Orosiū: Verū vtilissimos rectores rei publice. Clarissimosqꝫ imperatores: vt Neruā traianuꝫ Hadrianū ac Theodosios: quin etiā Galbā ipsuꝫ quāuis Romanū: tn̄ ab hispanis Romā ad imperandū missum fuisse priuata pecunia cōstat. Sꝫ de gētiliū tpibus iā sat. Videamus nūc qd per Hispaniā xp̄iane religioni accesserit. Fuit ea principio fundata ꝛ aucta martiꝝ vt dixi famosissimis cedibus mirabiliqꝫ cōstantia: ꝛ tā mariū qꝫ mulieꝝ feruida ꝓfessione veraqꝫ sapiētia Postqꝫ aūt Mahumete alioꝝqꝫ barbaroꝝ heresis ꝛ vis increbuit: etiā ꝛ catholicoꝝ principū potētia instaurata: In oībus hijs ordinibus celeberrimos pie religionis assertores ꝓduxit hispania. Cū enī a nō vltimo aploꝝ Jacobo zebedei filio xp̄i fideꝫ accepisset: ipsa quoqꝫ postea in numeros tulit: qui eā quā acceperant religionē cū vite periculo tuerent. Omniū clarissimos genuit Laurentiū ꝛ Vincentiū Valerij dyacones. Eodeꝫ fere tp̄e Engratiā ꝛ inumerabiles martires Cesaraugustanos. Duas p̄

terea Eulalias alterã Barchinonẽsem: alterã Emeritẽsem. To
leti Eugeniũ epm ⁊ martirẽ. Alfonsum ⁊ Julianũ epos ⁊ cõfes
sores: ac Leocadiã virginẽ. In certis locis Sisebutũ ⁊ Recare
dũ reges Gotthoꝝ. ac Hermigillũ Leonigildi regis filiũ: qui
maluit securi a patre ꝑcuti ꝙ̃ Arriane heresi cõsentire. Ex hijs
aũt qui ecclesiã dei suis meritis ⁊ doctrina fundarũt plurimũ
ex regia stirpe fratres Leandrũ cui Gregorius suoꝝ libros mo
raliũ destinauit. Braulionẽ epm Cesaraugustanũ. Isidorũ qui
inter multa opera ethimologias etiã scripsit: ac Florentiã vir
ginẽ que religiosis mulieribus quas olim vestales: deinde mo
niales nũcuparũt: centũ cenobia erexit. Super hos tulit Hispa
lis Carpophoꝝ epm ⁊ martirẽ: Abundiũ ⁊ Germanũ diacones
⁊ martires: Justã ⁊ Ruffinã virgines. Habẽt Cordube quinq̃
⁊ quadraginta ex vtroq̃ sexu sanctoꝝ cathalogo ascriptos. ha
bent duodecim legiõe. habẽt Emerite sex. sex Barchinone. Abu
le septẽ. Gerũde vnũ felicẽ martirẽ ⁊ in eius agro. Damasũ põ
tificẽ maximũ ⁊ cõfessorẽ. Quos omĩs atq̃ alioꝝ quinq̃ ⁊ qua
draginta in Eusebij kalẽdis notata: noĩa breuitatis studio vo
lui ꝑterire. Veꝝ ꝙ̃uis ad occasum mea festinet oratio neutiq̃
omittẽdi sunt diuus Dñicus p̄dicatorij ordinis fundator: ⁊ in
eadẽ religione ꝓfessor inclitus. diuus Vincẽtius Ferrarius.
Postq̃ aũt cũ impuris Ismahelitis Mahumeteã heresiz astru
entibus nõ pro gloria ⁊ imperio sed pro religiõe ⁊ vita certam⁹
iamq̃ aut nr̃o crĩe: aut diuino ⁊ archano alio quodã fato nõ ex
Asia tm̃ ⁊ Aphrica: verũ ex maiore Europe parte depulsi sumus
Fuitq̃ opus ad instauratione religionis armis ⁊ potẽtia prin
cipũ: ꝙ̃q̃ nõ defuerint et alijs regnis ⁊ stirpib⁹ pie religionis
assertores: tñ Hispaniaꝝ reges nostroꝝ eminẽtissimoꝝ princi
pũ proauctores precipuã sibi ex hac re gloriã vendicarũt: ꝗ eos
e multis florẽtissimisq̃ regnis depulsos: ĩnumeris ac fere exiti
alibus dãnis ⁊ cladib⁹ affecerũt. Pelagius enĩ primus post cõ
munẽ supremãq̃ illã: que Juliani comitis scelere inducta ẽ: to
tius Iberie calamitatẽ: primus tanq̃ alter Camillus pro laben

te patria coacto ex montanis asturũ nõ iusto exercitu sumpsit arma: tũ maxia τ atrocissima in eos ꝑlia gerens: ab eodẽ cũ ip̃e solus ex stirpe regia superesset: fuit Gallecie τ Asturũ rex salutatus. Ab hoc postea ꝑfecti sunt illi Alfonsi Remiri Ordonij Ferdinãdiq: ac Jacobi Persaꝝ Medoꝝ Atheniensiũ Macedonũ Romanorũq regibus nihilo inferiores. Siquidẽ hi regna τ imperia sua nõ solũ summa cũ fide τ equitate rexerũt: verũ etiã maiorẽ immodũ propagauerunt. Nã a Galecia τ Asturibus ut dictũ est incipiẽtes Lusitaniã Bethycã Turdetaniã Carpẽtaniã Basteraniã Barduliã Cãtabriã Celtiberiã Ausetaniã Bassetaniã ac Laletaniã: sic enĩ priscis noĩbus appellant̃: cũ alijs multis ꝓuincijs Siciliã Sardiniã Barearesq cũ ceteris adiacentibus τ his que in occeano Hispanico sunt insulis e Mauroꝝ manibus vindicarũt. Jidẽ quoq reipub. xp̃iane τ huic Petri nauicule dũ secũdis vteret̃ ventis: maxio semp ornamẽto fuerũt: dũ vero aduersus procellaꝝ turbinib⁹ quateret̃: τ adminiculo τ subsidio singulari. Quoꝝ vestigia imitati Ferdinandus rex τ Helisabet regina nostri incõparabiles principes: vt omittã admirabilẽ iusticiã diuinãq sapientiã: quibus regna vtriusq Hispanie sibi a maiorib⁹ tradita: tñ belloꝝ licẽtia cõquassata plurimũ τ plane corrupta ad meliorẽ frugẽ speciemq redegerunt: Atq vt preterea innumerabiles excellentissimasq vtriusq virtutes: quibus celo magis quam terris se dignos prestant: etate nostra et eo potissimum tempore: quo propter iuuentutis florem: regnorum liberorum ceterarumq rerum affluentiam τ felicitatem delicatiorẽ sibi vitam deligere pro luxu seculi debuissent: dei amorem et cultum omnibus delicijs vniuersisq diuitijs preferentes: laboriosum sane ac difficile: sʒ meriti et glorie plenum opus aggressi sunt: christi Saluatoris sui nomen et imperium domi forisq propagare: ac primum nõnulloꝝ qui ad veteres Judeorũ ritus: Explosasq iampridem cerimonias relabebantur: de medio tollere. Deinde nefandissimã Maurorũ gentẽ que in extremo quidem: sed locorũ situ τ operi

bus munitissimo Europe angulo cōtra oēm preteritoꝝ regum potentiā resederat: excindere exterminareqꝫ penitus vetus et grauissimū obprobriū xp̄iane religionis. Qua quidē pro re nec thesauris parcūt quos vsqꝫ ad regia ornamēta liberalissime p-fundūt. Nec corpib⁹ indulgēt: q̄ maximis ꝛ manifestissimis pe-riculis psepe obijciūt: Ea caritate vir ꝛ cōiunx inter se munera ꝛ vices partiunt̄: vt pene nō minus decoris sit in ordine ip̄o q̄ꝫ in opere. Ferdinādus enī aīo inuicto ac fere herculeo exerciti-bus preest: duces ducit ac regit: militaria opa inter eos partit̄ hostes fundit: vrbes expugnat: monstra domat: triūpho sqꝫ re-portat. Helisabet vero oīm que vnq̄ꝫ fuerūt reginaꝝ excellētis-sima in finibus residēs progresso in expeditionē viro: per puel-larū assiduas stationes donec redeāt pro regis exercitusqꝫ in-columitate ꝛ victoria iugiter deū exorat: iura populis dicit: sti-pendia cōparat: cōmeatus deduci curat: subsidia regi pariter ꝛ ducibus trāsmittit: saucijs lectos medelas ꝛ medicos: sanis au-tē arma cibaria ꝛ egregia dona. Quin etiā quo plures ad mili-tiā trahat: ardentiusqꝫ ad bellū sui oris maiestate incēdat: ip̄a quoqꝫ interdū in castra se cōfert: ꝛ ducis optimi munus implet Sed imprimis vterqꝫ ꝛ ex castris et ex vrbibus Ganeas Leno-nes: aleatores: periuros: omēsqꝫ blasphematores ꝛ contēptores dei exterminarūt: iniquū censentes ꝙ vbi de causa dei agit̄ ibi dē impuri exleges ꝛ impij diuersent̄. Nec minus optimis mori-bus q̄ꝫ amplissima ditione religionē dei fundari debere existi-mātes: quo fit vt deus illoꝝ castrᶜ astare: illis aīos ꝛ vires sug-gere: eisdē etiā hostiū victoriā ꝛ votoꝝ finē suppetere videatur Siquidē nullum exercitum ex legū rex inuadit quem non su-peret: nullū oppidū oppugnat: qđ nō statiꝫ expugnet. Nihil de-niqꝫ tam arduū aggredit̄ qđ non cōsequat̄. Nam vt pretercam ꝙ his primis annis Alphamā vrbē Allorāqꝫ ꝛ Setenil cū mul-tis alijs oppidis ꝛ arcibus cepit: ꝛ ꝙ estate preterita cū Rhōda vrbe eiusqꝫ agro ꝛ septuaginta alijs oppidis vltra quadragīta hominū milia xp̄iane ditioni restituit. Hac eadē estate que vix

est exacta Loriā vrbem Moclinū Illoraq̄ꝫ ⁊ montē frigidū: cū alijs quibusdā munitissimis castellis in hostiū oculis in ipsis Granate portis: ac pn̄te ipsa regina expugnauit. Iaz vero quā ta sit vtriq̄ꝫ diuine rei cura: quātus cultus: quāta magnificētia nō solū temploꝝ apparatus ⁊ augusta ornamēta: veꝝ etiā sacer dotū ordo dignitas ⁊ sedulitas declarant. Imprimisq̄ꝫ testant̄ lautissime vestes ⁊ p̄ciosa vasa ad templa: q̄ in hostili agro nuꝑ erecta fuerūt paulo ante transmissa. Hij ergo btissime pr̄ tā iu sti tam pij tā sancti ac plene diuini principes tue corone nunc accedūt: hi tibi hodie per hūc illustrē dn̄m Enecū Mēdozam Tendille comitē: regiorūq̄ꝫ exercituū ductorē: per hūc reueren dum patrē Johānē iuriscōsultū Methinnēsem sanctitatis tue notariū: ac per me fidei munus: obsequij pignus: religionis ar rā: ac pietatis tributū prestant. Hi deniq̄ꝫ te per nos vt veꝝ xp̄i vicariū haud dubiū Petri successorē: ⁊ certissimū totius ciuita tis fideliū pontificē venerant̄ ⁊ colūt. Qđ si serius q̄ꝫ oportuit nō eoꝝ volūtati sed tēpoꝝ potius ꝯditioni est imputandū. Im mo vero ingētes gratie viderent̄ habēde: q̄ꝫ tali exercituū du ctore tam diu carere potuerūt: donec tibi debitū obsequiū p̄sta ret̄. Siquidē q̄ꝫ vtilis bello sit cuz sepe alias: tū vero pauloante dum p̄sidio Alphaniā teneret latissime patuit. Hos igit̄ reges excipe beatissime pr̄: excipe inquā ⁊ amplectere toto aīo ⁊ soli da charitate: hos tibi piarū expeditionū duces delige: hos effi ce participes ⁊ ministros magnoꝝ operū: hos demū his ad vo tū peractis pontificis decretis ac titulis honestato. Ita enim spectat ad sedē istā pontificiā a qua nil nisi benignū piū ac ma gnificū ꝓficisci debet. Ita postulat ciboꝝ ex quibus ipse orige nem ducis per nobile ⁊ plenū misterio nomē: quibus ideo hūc pontificatū diuinitus destinatū fuisse reor: vt tu quondaz pa stor optimus humanū genus salutaribus aleres cibis: seculūq̄ꝫ aureūq̄ꝫ nostris tp̄ibus reduceres: Ita demuz exigit magna di uinaq̄ꝫ illa tua ꝓfessio: qua coronationis tue die iusticiā: pacē: abundantiāq̄ꝫ tuis populis promisisti. Que tria si prestiteris:

quid est aliud q̄d a deo imortali preter animorꝝ beatitudinē ex optemus. At in eo ꝙ in cōponenda hac cōmuni Italie: imo vero totius xp̄iane religionis pace tantū ad eos auctoritatis detulisti: non paruū animi pignus accepimus. Age ergo id btiſſime pater. Nam nō erunt regno indecores: videberisq̄ cum deo ⁊ hominibus ad studiū quod in eos procliue est cōsentire: fungeris officio egregij incōparabilisq̄ pastoris: cuius est ꝓprium amare ouilis sui propugnatores: ipsiusq̄ amplificatores augere: ex quo quantā gloriam cōsequeris. Naꝫ te humanis rebus presidente sublatum ex Europa fuerit sempiternū obprobriuꝫ nominis xp̄iani. Qua re quid preclarius: quid optatius: quid te dignius: quid deniq̄ deo ⁊ hominibus gratius possis efficere. Eueniat vtinam sicut olim Innocen. pontifice et Ferdinando rege Hispalis recepta est. Ita nunc felicissimis auspicijs tuis qui eiusdem es nominis ⁊ alio Ferdinando debellātē: Granata vrbs maxima: que olim Ilipula magna dicta est: ad christi cultum et obsequiū redeat. Morq̄ in Asiam ad recuperādā saluatoris nostri patriam: quod felix faustūq̄ sit sanctitati tue eorꝝ maiestati: ⁊ toti reipub. xp̄iane signa ⁊ militiā cōferamus. Dixi.

¶ Habita Rome. xiij. kal. Octobris. Anno salutis sexto ⁊ octuagesimo supra. cccc. ⁊ mille.

¶ Ad hec summus Pontifex laudans et extollens mirū immodum gesta ⁊ vitā Serenissimorū regis et regine Hispanie: egit illis immortales gratias suo Reuerendissimorꝝ Cardinalium: populi Romani: ac totius Italie nomine: ꝙ tempore Sixti predecessoris sui: ⁊ nunc se pontifice pacem Italie: imo verius toti xp̄iane reipublice reddiderint. Obtulitq̄ se paratissimuꝫ ad omnia: que in eorum decus cedant.

Tres mihi dant nomen terre: tres laudibus orno
  Oenotriam: hesperiam: trinacriamq plagas.
Illa tulit: fouet hec retinendo: tertia pascit
  Sic genius: sic ars: sic mihi flurit honos.
Stirpe Geraldini ducens Anthonius ortum
  Principibus lucem temporibusq dedi.
Nam lustraui orbem regum legatus: et horum
  Descripsi varijs gesta decusq modis.
Hec mihi ter denos intra sors contigit annos:
  Mox sacer ad sacras res mea vota tuli.
Namq elego fastos: lyricis sed cantibus odas:
  Heroico cecini mystica sacra pede.

